

Filozofski savjetnik

ČASOPIS ZA FILOZOFSKU PRAKSU · HRVATSKO UDRUŽENJE ZA FILOZOFSKU PRAKSU

SVEZAK Vol. I BROJ Br. 2 GODINA 2026 NAKLADNIK HUFP, Zagreb

FILOZOFIJA · BIOETIKA · ESEJ

Eko-etički smjerokazi sv. Franje Asiškog i Alda Leopolda na stazama suvremenih izazova

Luka Janeš · *Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Primljeno: 21. 5. 2025

U ovom eseju komparativno se razmatraju osnovne ekološko etičke, odnosno eko-etičke smjernice i paradigme dvaju, na prvi pogled međusobno ne odveć bliskih autora. S jedne strane začetnika franjevačkog reda – sv. Franje Asiškog – te američkog šumara, ekologa, esejista i filozofa Alda Leopolda s druge strane evaluacijskog spektra. Teleološke spojne niti između Leopoldovih konceptata „etike zemlje“ i „ekološke savjesti“, te Franjine „metafizike siromaštva“ i „jedinstva svega stvorenog“, bit će korištene kao temeljni argument za fenomenološku sintezu „ontologije doma života“. Kozmičkog doma (oikos) bivstvujućih entiteta i životnih uvjeta koji im omogućavaju postanak i opstanak, u eseju razmatranog iz ekocentričkog ugla motrišta, postavljenog kao svojevrsna logička i predmetna sinteza tradicionalno usuproćenih biocentričkih i antropocentričkih stajališta, raspravljajući i evaluacijski svojstvenih eko-etičkom području.

Kroz raspravu vodit ćemo se mišlju da eko-etička misao Alda Leopolda (usmjerena na suradnički, uvažavački, eko-pedagoški modul učenja ljudi od „divljine“), ljudsku jedinku pozicionirajući ravnopravnim ontičkim članom složene životne zajednice zemlje, te ona sv. Franje (promatrana kao ontičko sjedinjavanje cjelovitosti svega stvorenog, na putu odagnavanja egocentrizma, deluzivnog solipsizma i speciesizma), unatoč historijskim, disciplinarnim i tematskim razdaljinama nose značajnu suvremenu poruku. Usmjeravajući na integrativno mišljenje i djelovanje, te potičući na osnaživanje praktičnih ekoloških premisa u današnja, ali i buduća vremena.

Uvidom u razvojne trendove obrazovnih kurikula diljem svijeta, te pregledom znanstvenih članaka dostupnih u raznim bazama, primjećujemo intenzivan rast broja i širenje istraživačkih rasprava

znanstvenika iz mnogobrojnih disciplina usmjerenih spram tema ekološke krize, zaštite okoliša, održivog razvoj i sl. A napose onih vezanih uz njihovo filozofsko utemeljivanje i evaluaciju, pripadne pravcu ekološke etike. Također, globalne politike vezane uz sustavno smanjivanje zagađenja okoliša i prevencije daljnjeg globalnog zagrijavanja i ubrzanih klimatskih promjena, ukazuju na opći značaj koji ove teme zasluženno nose u znanstvenoj, ali također i u kulturnoj, duhovnoj te općoj javnoj sferi rasprave.

U prilog navedenom, u ovom eseju postavljamo hipotezu da je globalna razina svijesti glede problematike ekološke krize i dugoročne neodrživosti trenutnog modela proizvodnje i potrošnje dobara, te zbrinjavanja njihovih nusproizvoda (ponajviše onih PVC podrijetla), generalno intenzivirajućeg i rastućeg tipa. Proces implementacije poprilično je spor, te u mnogom svijetu još uvijek biva poprilično zapostavljenim segmentom. Ipak, optimistično smatram da smo kao civilizacija spremni za odlučne iskorake u smjeru okretanja ekocentričkom pristupu, s naglaskom na tezi da smo svi pozvani sudjelovati i bivati odgovornima za dom života koji dijelimo.

U ovom radu fenomenološku ontologiju doma (oikos) postavljenu na integrativni, holistički način, argumentacijski predstavljamo analogijom misli osoba koje su živjele i djelovale u razmaku od desetak stoljeća – sv. Franje Asiškog (1181./1182.-1226.) te Alda Leopolda (1887-1948). Putem njih dokazujući nadvremenost, komplementarnost te integrativnost njihovih eko-etičkih pristupa, s posebnim na suvremeno doba kao potencijalni epicentar praktične primjene.

Eko-etika kao filozofska, odnosno etička pod-disciplina, na akademsku scenu dolazi relativno kasno. Ivan Koprek navodi da kratka povijest filozofske eko-etike potvrđuje da se filozofija poprilično kasno okrenula prema djelatno-relevantnom tematiziranju pri-rode. Dotično ne bi trebalo čuditi s obzirom na tradicionalnu hermetičnost antropocentričke paradigme, dominantno rasprostrte u stoljećima od antike naovamo. Ipak, jedan iznimno utjecajni entitet obitavao je domenama razvoja srednjovjekovne misli i duhovnosti, ostavljajući trag na mnogim poljima, s iznimnim eko-etičkim posljedicama. Riječ je o sv. Franji Asiškom, jednom od najznačajnijih kršćanskih svetaca, utemeljitelju franjevačkog reda, ujedno i zaštitniku ekologa i ekologije. Naime, Dan zaštite životinja i ekologa slavi se 10. listopada, na liturgijski blagdan sv. Franje Asiškog. Zanimljivo je primijetiti da su jaslice, nezaobilazni božićni simbol, također njegova ostavština.

U ovom eseju postavljamo hipotezu da je eko-etički značaj sv. Franje nedovoljno prepoznat, naglašen u ekološkim krugovima, te nedovoljno korišten kao vrijedan teorijski orijentir te potencijalna odnošajna paradigma. Dotično, između ostalog, ukazuje na silan prostor i potrebu za intenzivnijim

uključivanjem Katoličke Crkve u razrješavanje pitanja vezanih uz razumijevanje i zaštitu okoliša, odnosno intenzivnije uključivanje vjernika u domenu promicanja eko-etičkih vrijednosti. Dotično nastoji provesti Papa Franjo, koji je uzgred budi rečeno – svoje papinsko ime odabrao upravo po svecu iz Asiza. Ostaje nam nadati se da će sjeme posijano njegovim enciklikama donijeti konkretnog ploda na globalnom planu. Luka Tomašević, splitski franjevac, teolog i filozof navodi:

“Samo shvaćanje Franjina siromaštva ima i dublje značenje od onoga življenog. Kad biće sebe shvati kao stvorenje, kao nešto konačnoga i ograničenoga, tj. kad shvati da ne postoji samo po sebi i vlastitom snagom, onda se, doista, mora i osjećati potpuno siromašnim. Biti siromašan u tom smislu postaje definicija stvorenja, a ne deskripcija. Istinsko siromaštvo, siromaštvo duha, postaje tako unutarnji razlog samog opstanka svakoga pojedinog bića. Na tome osnovnom siromaštvu svih stvorenja temelji se i njihova jednakost. U tom smislu ni čovjek nema nikakvu veću snagu bitka doli životinja ili biljka, što ne znači da čovjek nije uzvišenije i dostojanstvenije biće po svojoj razumskoj naravi i kristološkom pozivu u povijesti spasenja. Sam Bog dao je čovjeku određenu ulogu u stvorenome, on je upravitelj, ali isto tako svoju dobivenu ulogu ima i svako stvorenje.”

Dodao bih da ovakva pozicija ukazuje na visoko sofisticiranu širinu spoznaje i duhovno bogatstvo, a izvedeni citat jasno ukazuje na originalni, najzad paradoksalni pristup fenomenu siromaštva od strane sv. Franje. U sklopu kojega se odvija svojevrstna epistemička i ontička fuzija malenosti i ograničenosti pojedinog bića u odnosu na otvorenost horizonta svega stvorenog. Svoje osobno obraćenje sv. Franjo otpočeo je 1206. pri susretu s gubavcem, te tijekom mističnih iskustava za molitvi u crkvi sv. Damjana, a nakon čega život posvećuje pomaganju i tretiranju siromaha i potrebitih. Dotični odnos moguće je aplicirati na pomaganje ne-ljudskom svijetu, uz hipotezu jasnih spona i reperkusija očitovanih u ekocentričkom ključu. Još jedan znakoviti papa – Ivan Pavao 2. – naglasio je da je sv. Franjo Asiški najbolji primjer pravog i punog poštovanja integriteta stvorenoga, i to po njegovu stavu bratstva i siromaštva:

„Prijatelj siromaha, obljubljen od Božjih stvorenja, sve ih je pozvao – životinje, biljke, prirodne sile, kao i brata sunce i brata mjeseca – da časte i hvale Gospodina. Asiški nam siromah najbolje svjedoči da se možemo bolje posvetiti promicanju mira sa stvorenim ako smo u miru s Bogom. A mir sa stvorenjima nerastavljiv je od mira među narodima. Želim da nam njegovo nadahnuće pomogne da uvijek sačuvamo živ osjećaj bratstva sa svim dobrim i lijepim stvarima stvorenim od Boga svemogućega, i da nas podsjeća na tešku dužnost da ih poštujemo i pažljivo čuvamo, u sklopu šireg i većeg ljudskog bratstva.”

Ivan Pavao 2. izvodi elemente prisutne unutar čuvene Franjine Pjesme brata Suncu, u kojoj između ostalog bratimi sa Suncem, Mjesecom, Zvijezdama, Vodom, Zrakom, Oblakom i mnogim drugim neljudskim elementima. U naznačenom kontekstu temeljna pretpostavka mira jest razumijevanje i uvažavanje postojanja drugih i drugoga u odnosu na nas i na cjelinu, te zahvaćanje onto-epistemičkog zajedništva, bioetičke i duhovne ravnoteže koja rezonantno progovara i kroz eseje Alda Leopolda. Luka Tomašević, inače osobno uključen u razne bioetičke publikacije, odbore, inicijative i projekte, napominje da je Franjina ljubav prema siromaštvu ljubav prema slabijima, ali ne sa svrhom njihove „osude na slabo“, već o nastojanju da ih se pomaganjem obogati, na taj način dovodeći vlastito siromaštvo pred svim stvorenim kao temeljno bogatstvo i blagoslov. Tomašević dodaje:

“Druga je glavna oznaka dubovnosti sv. Franje da on ima specifičan odnos i ljubav, strabopoštovanje i bratski odnos prema svemu stvorenju, što započinje primjenjivati u svom djelovanju poslije susreta s gubavcem, kako on sam svjedoči. On gubavce izričito naziva „našom braćom kršćanima“, što svi njegovi biografi navode kao posljedicu vjere u Boga Oca, a i on sam jasno to govori kada se pred asiškim biskupom odriče sve očeve imovine i izričito se uzda u providnost nebeskoga Oca: „Od sada ću slobodno govoriti: Oče naš, koji jesi na nebesima, a neću govoriti, Oče Petre Bernardone, a njemu ne vraćam evo samo novac, nego odričem se i cjelokupne odjeće. Gol ću, dakle, poći Gospodinu!”

Postavljenu nit možemo dovesti u vezu s brigom prema potlačenim, neljudskim bićima na rubu istrebljenja, pri čemu iskrsava analogon odnosa čovjeka prema ostalim ljudskim bićima unutar društvenog prostora kulture, s naglaskom na afirmaciju vlastite naravi i karaktera koja tek pri pomoći slabijem dostiže puninu svoje snage i bogatstva. Pitanje je uolikoj mjeri takva fenomenologija siromaštva može proći u suvremeno doba, opće obilježenog strahom od siromaštva, odnosno ufanjem u neprekidivi napredak borbe za stjecanje dodatnih zaliha materijalnog blagostanja i bogatstva. U ekonomskom smislu jamačno ne previše, no u duhovnom, moralnom i psihološkom smislu itekako mnogo. Pritom, dakako, ne treba očekivati niti pozivati osobe da se usred hiper-tehnikalizirane današnjice okrenu radikalnoj askezi i materijalnoj oskudici kakvu je živio sv. Franjo, već iz njegove poruke odrediti konture osnova pristupa domu svega bivstvujućeg. Upravo je takvo holističko gledište, smatram, početna točka prepoznavanja, razumijevanja i praktičnog usvajanja raznih eko-etičkih mjera. Katekizam Katoličke Crkve donosi:

„Red i sklad stvorenoga svijeta proizlazi iz razlika među bićima i iz odnosa među njima. Čovjek to postupno otkriva kao prirodne zakone. Učenjaci se dive stvorovima. Ljepota stvorenja odražava beskonačnu ljepotu Stvoritelja. Ona mora nadahnuti štovanje i podložnost čovjekova razuma i njegove volje.“

Franjina univerzalna poruka je poruka brige, harmonije, reda i sklada, poruka poštivanja zajedničkog životnog doma. Radi se o eko-etičkom postulatu par excellence – iskoristivom na mnogim misaonim poljima i djelbenim žitnicama. Napose na planu amalgama duhovnih i znanstvenih motrišta, koja po pitanju spoznaje životne cjeline, njezina razumijevanja i odgovornog odnosa nose iznimnu nadopunjavajuću vrijednost i doseg. Interdisciplinarnost i transdisciplinarnost su, komotno možemo postaviti, jasan eminentni biljeg eko-etičke domene, te utoliko u ovom eseju sljubljujemo teologiju, filozofiju i zaštitu okoliša, težeći ekocentričkoj sintezi bioprotekcionizma.

Prvi dio eseja zaokružimo stavom – refleksije sv. Franje odišu progresivnošću i više od osam stotina godina po utjelovljenju, a možemo samo pretpostaviti koliko su djelovale progresivno i iluminativno u doba Franjina žića. Iako bi se po određenim elementima dalo naslutiti – njegova pozicija iskazana u Pjesmi brata Suncu nije panteistička – u njoj čovjek nosi biljeg duhovnosti i produševljenosti u odnosu na ostale dionike životnog (stvorenog) zajedništva, ali utoliko nosi odgovornost vezanu uz dužnost brige spram zajednice, s kojom uzajamno subivstvuje u spletu biotičke i kulturne ekumene, a na putu bioetičke ekumene – kako bi to ustvrdio sociolog Ivan Cifrić. Franjin stav da smo pred Bogom podjednako siromašni otvara dveri potencijalne reartikulacije klasične, antropocentrički skovane slike čovjeka kojemu je od Stvoritelja dana neograničena moć da vlada nad svime što „pliva, leti i gmiže“. Nasuprot tomu – kognitivnom i duhovnom evolucijskom dominacijom blagoslovljen je mogućnošću, najzad dužnošću da nad neljudskim žićem odgovorno skrbi i brine, s njime subivstvujući u kružnom skladu održivog života. Usmjerimo se sada komparativno putanji teleološke sinteze misli sv. Franje s mišlju Alda Leopolda, te njegovim paradigmatiskim ekocentričkim stavovima glede zemlje. Potonji je autor više stotina eseja, stručnih i znanstvenih radova, aktivan u prvoj polovici dvadesetog stoljeća. Najveći značaj ostvario je na planu zaštite prirode, održivog šumarstva i lovstva, a radi se o jednoj od ključnih figura unutar razvoja organiziranog sustava zaštite okoliša na globalnoj razini. S naglaskom na S.A.D., gdje je predavao na uglednim sveučilištima te bio dio velikih američkih ekoloških tijela onoga doba. U kontekstu ovog našeg eseja napose je značajan po dvama vrijednim konceptima – „etika zemlje“ i „ekološka savjest“,

U posljednjem eseju čuvenog Leopoldovog djela Ljetopis Sunčanog okruga, naslovljenom „Etika zemlje“, stoji: „Etika zemlje mijenja ulogu Homo sapiensa iz osvajača zemaljske zajednice do uobičajenog člana i njezina stanovnika. Ona podrazumijeva poštovanje svojih članova, kao i zajednicu po sebi.“ U dotičnom rukopisu ovaj lucidni mislioc, čija gotovo svaka pojedina rečenica iz opusa istovremeno odiše znanstvenom sustavnošću, smirenošću i poetičkim žarom, iznosi autentični socijalno etički smjerokaz, postavljen u vezu sa spoznajnim razvojem pojedinaca i društva. Nadalje kazuje: „S razlogom sam etiku zemlje predstavio kao plod socijalne evolucije, stoga što ništa ikad napisano ne smatram vrijednijim od etike (...). Evolucija etike zemlje istovremeno je intelektualni i emocionalni proces. Konzervacija je popločena dobrim namjerama koje se pokazuju uzaludnima, pa čak i opasnima, s obzirom na to da su lišene kritičkog razumijevanja bilo zemlje ili njezine ekonomske uporabe. Očiglednim smatram da u ekspanziji etičkih međa s pojedinca na društvo, analogno raste i njihov intelektualni kapacitet.“ Razvojnem integritetu etičkog i epistemičkog elementarija, Leopold u mnogim esejima pridodaje i onaj estetički, primjećujući da je prvi korak za senzibiliziranje osoba spram divljine upravo estetski doživljaj raznolikosti fenomenoloških bogatstava, primjerice iskustva palete boja, oblika, šumova i mirisa koje ih prožimaju. Moment udivljenja ljepotama svega stvorenog primjetna je na mnogim mjestima i kod sv. Franje.

Nadalje, u Leopoldovoj perspektivi, pojam zemlja nosi specifično značenje – promatrana je kao zajednica tala, životinja, biljaka, ljudi i dr., u kojoj čovjek ne zauzima vrijedniju ili dominantniju poziciju od ostalih članova zajednice u vidu prava na očuvanje i opstojnost. Ali zato nosi veliku moralnu odgovornost činjenicom posjeda ekscentrično pozicionirane integrativne svijesti koja mu služi da pobratimljuje, da uči i upija od zemlje, rastući ucjelovljen s njome. Nasuprot bivanju destruktivnom vankontekstualiziranom česticom koja zabludno smatra da je njegovoj vrsti čitavi okolitet naprosto „predan“ na eksploataciju, odnosno devastaciju. Leopoldov koncept zemlje odgovara uvodno naznačenom pojmu zajedničkog doma (oikos) života, dok njegova etika zemlje skladno odgovara suvremenom eko-etičkom paradigmatizmu. Dakle, u postavljenoj konstelaciji Leopoldov koncept zemlje predstavlja makro-razinu kozmičkog cirkulariteta, do spoznaje kojega, slijedeći Leopoldove orijentire, umijemo stupiti ulaskom u prostor divljine (Wilderness), suočavajući se s vlastitom prirodom, pa tako i “ontičkim elementarnim nepogodama” koje se u tom zrcaljenju neminovno zbivaju. Leopold u eseju naslovljenom “Divljina” iznosi: “Po prvi put u povijesti ljudskoga roda dolaze nam dvije promjene. Jedna je iscrpljivanje divljine u naseljenim dijelovima kugle zemaljske. Druga je hibridizacija kultura putem suvremenog prometa i industrijalizacije. Nijedna se ne može

spriječiti, a vjerojatno se i ne treba sprječavati, ali postavlja se pitanje možemo li, pomoću sitnih poboljšanja u nadolazećim promjenama, sačuvati određene vrijednosti koje bismo inače izgubili.”

Kao direktni odgovor na pitanje jednostavno odgovaram da možemo i naprosto moramo, a povijesna situacija aktualiteta plodotvorna je za određivanje smjerokaza i preuzimanje direktiva onih koju su fizički bivali prije nas. Bez obzira radi li se o svetcu iz trinaestog stoljeća, šumaru s početka dvadesetog, ili pak filozofu aktivnom u 21. stoljeću – univerzalnost postulata i usmjerenost k jedinstvenom cilju poticanja odgovornosti i brige spram zajedničkog doma nudi snažan orijentacijski okvir te poticaj za djelovanje. Ustvrdjujem da smo spremniji nego ikada u povijesti spoznati i prihvatiti činjenicu da odnos prema okolitetu određuje naš vlastiti opstanak, te da u kontekstu životne zajednice nikada nismo sami i izolirani. Te da pomaganjem drugima, povratno pomažemo i samima sebi. Postavljeni argument Leopold osnažuje konceptom „ekološke savjesti“ pod kojim podrazumijeva da svako činjenje nauštrb cjelovitosti o održivosti okoliša, odnosno zajedničkog doma živuće zemlje, predstavlja reperkusivno činjenje protiv sebe. Što poprima gotovo sudbonosnu korektivnu, a suvremeno doba itekako iskoristivu pedagošku notu.

Van Rensselaar Potter, u djelu Globalna bioetika iz 1988., sabirući i strukturirajući Leopoldovu etičku misao u koherentni sustavni (kauzalni) slijed, određuje jednostavno formulirani imperativ njegove etike zemlje koji glasi: „Ispravno je djelovanje svako ono koje doprinosi očuvanju stabilnosti, integritetu i očuvanju života, a sve ostalo je neispravno!“ Također, vrijedi se spomenuti J. Baird Callicotova razmatranja glede komparacije odnosa mitske zgode o Odiseju i robinjama domaćicama, te potlačene ne-ljudske zajednice života. Naime, poziva se na zbirku Leopoldovih eseja *The River of the Mother of God* iz kojih izvodi Leopoldov iskaz:

„Kad se božji Odisej vratio iz ratova u Troji, na jedno uže objesio je desetak djevojki robinja vlastitog domaćinstva, za koje je postojala sumnja u loše vladanje tijekom njegove odsutnosti. Ovo vješanje nije uključivalo pitanje prikladnosti, a još manje pravde. Djevojke su bile vlasništvo. Raspolaganje imovinom tada je, kao i sada, bilo pitanje ekspeditivnosti, a ne ispravnog i pogrešnog. Kriteriji ispravnog i pogrešnog nisu nedostajali Odisejevoj Grčkoj: svjedočite vjernosti njegove žene kroz mnogo godina prije nego što su njegove, crnim obojene galerije koristile vino tamnih mora za dom. Etička struktura tih dana obuhvaćala je žene, ali još nije bila proširena na ljudske sustave. Tijekom protekle tri tisuće godina etički su se kriteriji proširili na mnoga područja ponašanja, uz odgovarajuća smanjenja u onima koja su prosuđena samo ekspeditivnošću.“

Callicott smatra da je to proširenje etike, do sada bivajući dohvaćene gotovo isključivo filozofima, zapravo proces ekološke evolucije, čiji se kauzalni nizovi mogu opisati u biološkom, baš kao i u filozofskom smislu. Biološku opisnu strukturu pritom bi predstavljalo ograničenje slobode djelovanja u borbi za egzistenciju tijela u životnom prostoru. No etički, dakle, filozofski gledano, Leopold smatra:

„... to je razlikovanje socijalnog od antisocijalnog ponašanja. To su dvije definicije jedne stvari. Stvar ima svoje podrijetlo u tendenciji međuovisnih pojedinaca ili društava da razvijaju načine suradnje. Biolog ove simbioze naziva konzervacijskim etikama, a čovjek razvija određene napredne simbioze pod nazivom 'politika i ekonomija'. Kao i njihovi jednostavniji biološki antecedensi, oni pojedincima ili skupinama omogućuju da uredno eksploatiraju jedni druge. Njihovo prvotno mjerilo svakako bijaše ekspeditivnost.“

Kršćanstvo pokušava, nastavlja on, integrirati pojedinca u društvo, a demokracija integrirati društvenu organizaciju u pojedinca, no „... još uvijek ne postoji etika koja bi se bavila čovjekovim odnosom prema zemlji i neljudskim životinjama i biljkama koje rastu na njemu. Zemlja, poput Odisejevih djevojčica robova, još uvijek je otuđeno vlasništvo. Odnos zemlje još uvijek je strogo ekonomski, za sobom povlačeći povlastice, ali ne i obveze, a proširenje etike na ovaj treći element u ljudskom okruženju jest, ako ispravno čitamo evoluciju, ekološka mogućnost.“ Polaganom šetnjom prema zaključku ustvrđujem da će se zrelost naše vrste za eko-etičke iskorake pokazati tada kada shvatimo da se snaga naše posebičnosti krije u razini spoznavanja dosega štetnih ekstenzija i posljedica naših nakana i djelovanja. Tek kad počnemo primjećivati, odnosno bivati svjesni što smo sve u stanju učiniti onome izvan nas – tek tada moći ćemo shvatiti što smo mi sami, te što možemo učiniti za nas. Baš kao što je umije devastirati, čovjek jednakom snagom umije i obnavljati divlja staništa. Potrebna je volja, dugoročna taktika, značajna financijska sredstva te ustrajnost pri restrukturiranju institucionalnog djelokruga – prije svega obrazovnih i gospodarskih domena. Potrebna je politička i korporativna volja, bitno je uključivanje cjelokupnog društva u sferu odgovornosti, bitno je graditi kule društva budućnosti na čvrstim temeljima, kroz povijest vrijednih, ali olako preskočenih i zanemarenih naputaka. Kakve su primjerice one sv. Franje i Alda Leopolda, ukratko iznesene u ovome eseju. Krucijalno je stvarati konstruktivne korake, inicijative, projekte i reforme, nasuprot pomodarskih apokaliptičnih scenarija, isključivog upiranja prstom i nabijanja krivnje, što samo

multiplicira daljnje bifurkacije, udaljavajući nas od ideje zajedničkog živućeg doma i društva bioetičke odgovornosti.

Identitet između pojedinca i okoliša samo je logični slijed te samospoznajne zgode, a dobrobit na planu društvene, političke i moralne koristi nepregledna je. Također, valja se podsjetiti – sudbina Planete, naše te ostalih biljnih i životinjskih vrsta još uvijek je u našim rukama, ali rukama koje obgrljuju kormilo budućnosti života na čijem se treperećem horizontu razvija ideja zajedništva svega stvorenog, te onog što će tek biti stvoreno. Bez obzira na razlike, prijemore i antimagnetizme određenih elemenata koji se susreću i sukobljuju na putu. Ovim esejom nastojalo se izvesti pokoji smjerokaz, odnosno ukazati da još uvijek itekako ima nade za institucionalnu društvenu aplikaciju bioprotekcionističkih maksima, nasuprot onima kulture smrti koja se u halucinatornoj percepciji epohe promatraju kao „zatvorena datost“. Na tom putu efikasni eko-etički svjetionici i stimulansi mogu bivati upravo prodorne misli sv. Franje i Alda Leopolda, koje nadilaze povijesne i svjetovne granice trendova i epoha. Transmutirajući imperativ opstanka pod vidom brige, ljubavi i poštivanja, a tek onda natjecanja, destrukcije i eksploatacije kao nužnih preduvjeta svakog (industrijskog) napretka. Zaključno – ekocentričkom usuglasivosti misli sv. Franje Asiškog s mišlju Alda Leopolda, na još jednom primjeru jasno se pokazuje da je prepoznatljiva metodička paradigma eko-etičkih istraživanja inter- i trans-disciplinarnost. Pri čemu nije apriori bitno dolazi li osoba iz biološke, teološke, šumarske, filozofske, pravne ili koje druge grane/domene, već je bitno kamo sustavno polazi i koliko se spreman žrtvovati za dobrobit kolektiviteta biotičke i kulturne ekumene, za one koji dolaze za nama.